

Munkácsi Andrea:

Nyelvi játékok a fejlesztés szolgálatában

A mai, állandóan változó, felfokozott tempójú világunkban megváltozott a kommunikáció szerepe. Mindennapjainkban láthatjuk, hogy beigazolódott az a tény, miszerint: a tudás hatalom. A sikeres életvitelhez azonban hozzátartozik a kommunikáció hatékony alkalmazása. A megfelelő kommunikációs készség elsajátítása a társadalmi beilleszkedésre is hatással van, kialakulásához szükségesek a megfelelő személyközi kapcsolatok, a társadalmi odafigyelés. A mindennapokban hátrányba kerülhetnek azok, akik nem tudják pontosan megfogalmazni, szavakba önteni gondolataikat, érzéseiket. A jó képességekkel bíró egyén boldogulását, karrierjét nagyban befolyásolhatja esetleges artikulációs deficitje.

Napjainkban sok esetben felfedezhetjük a médiában, a köznapi nyelvben, a felnőttek körében a sziszegő hangok torz képzését, mely zavarja a beszéd érthetőségét. Az adott személy kommunikációs zavara például hadarás fennállása zavaró lehet egy vállalati tanácskozáson, bírósági tárgyaláson, konferencián. Ezen beszédhibák, beszédzavarok a pályaválasztásnál, a felsőfokú oktatási intézményekbe való bekerülésnél is okozhatnak problémákat (alkalmassági vizsgán alkalmatlannak nyilváníthatják). A beszédhibák hatására beszűkülhetnek az emberek munkahelyi kilátásaik, lehetőségeik, karrierük. A felnőtt személyiségében kiegyensúlyozatlanságot, belső nyugtalanságot, alacsony önértékelést okozhat a képességeinek nem megfelelő feladatok elvégzése. Mindezek figyelembe vételével elmondhatom, hogy a megelőzésben fontos szerepe van a gyermek személyiségfejlesztésének, nevelésének szempontjából a nyelvi nevelésnek. Az óvodáskor a gyermekkori beszédfejlesztés lehetőségének központi helye. Fontosnak tartom, hogy időben felismerjük a normál beszédfejlődéstől való eltéréseket, a beszédfejlődés zavarait. A beszédfejlődés elmaradásának létrejöttéért a gyermek fejlődését akadályozó vagy kedvezőtlenül alakító biológiai tényezők (működésbeli problémák, szervi rendellenességek), külső környezeti (szociokulturális különbségek) és pszichés okok a felelősek.

Éppen a fent említett okok miatt hangsúlyoznám ki szakdolgozatom célját, hogy: az óvodai mindennapok középpontjába kell állítanunk a nyelvi játékokat és a felmerülő beszédfejlődési hibák, zavarok prevencióját korai óvodás korban.

Hipotézisem:

Az óvodáskorú gyermekek életkori sajátosságát figyelembe véve, egyéni képességi szintekhez igazodva, tudatosan tervezett, játékba ágyazottan végzett beszédfejlesztő, nyelvi játékos gyakorlatok alkalmazása, hogy az óvodánkba járó gyerekek beszédgátlás nélkül, felkészülten léphessenek az iskolába.

Szakedolgozatomban felhasznált módszerek, eszközök:

Anamnézis –anamnézislap

Szülőknek kiadott, otthoni kitöltésre váró kérdőívek. A kiadott 26 db feldolgozásra szánt kérdőívből 20 db kitöltve érkezett vissza. A kérdőívek rövidtávú célja a csoportba járó gyermekek óvodás kor előtti beszédfejlődésének vizsgálata. Hosszú távú cél, a nyelvi fejlesztés ütemének összeállítása, gyakorlattípusok alkalmazása a nyelvi fejlesztés érdekében. A szülők pozitívan fogadták kezdeményezésemet, a többségük bepillantást engedett nyernem, a család mindennapi kommunikációs életébe. Így kialakult és tovább erősödött a szülővel való kölcsönös bizalmi kapcsolat. A kérdőív kitöltése során bátran kérdeztek, megfogalmazták kétségeiket, nehézségeiket. Elértem azt, hogy tudatos figyelemmel kísérik gyermekük fejlődését. Nagy örömmre szolgált, amikor több család megosztotta velem a gyermekek születésétől fogva vezetett Babanapló tartalmát. Az új forrásból kapott információknak nagy hasznát vettem a kérdésekre adott konkrét válaszok adása során. A vizsgálat eredménye bebizonyította, hogy csoportomba járó gyermekek nagy részének beszédfejlődése az életkoruknak megfelelő ütemben zajlott. A nemek közötti apró eltérések felfedezhetők, de nem számottevők. Egy gyermeknél megkésett beszédfejlődést tapasztaltam.

Dokumentumelemzés

Hazánkban a nyelvi játékok széles skáláját vonultatja fel a szakirodalom. A számtalan lehetőség közül próbáltam kiválasztani a számomra megfelelő nyelvi játékokat, néhány szempontot figyelembe véve (légző-fúvó, ajakgyakorlatok, nyelvgyakorlat, hallásfejlesztő játék, játékos hangutánzó, hallásfejlesztő).

Pedagógiai kísérlet

Saját csoportomban a kidolgozott fejlesztési terv alapján a gyermekekkel heti 3-4 alkalommal napi 5-10 percben rendszeresen „játszottunk” tevékenykedtünk.

Óvodánkban, a Hétszínvirág óvodában a gyermekek többsége normál körülmények között élő családokban nevelkedik. Mostanában azt tapasztaltam, hogy a hátrányos helyzetű gyermekek létszáma folyamatosan emelkedik.

A dolgozatom ideje alatt az elmúlt nevelési évben 26 kiscsoportos korú gyermekekkel töltöttem együtt mindennapjaimat. A gyermekek nemek szerinti eloszlása 14 fiú és 12 lány. Életkoruk 2,5-4,5 éves kor között mozgott. Gyermekcsoportom, a dolgozat elején már megfogalmazott beszédelsajátítási problémák prevenciójára, és a fejlődés korai megsegítésére adott lehetőséget.

A kérdőívek kiértékelésével pontos képet kaptam a gyermekek egyéni fejlődésének üteméről, beszédfejlődésének jelenlegi szakaszairól. Mindezen információk tudatában dolgoztam ki csoportom éves fejlesztési tervét (nyelvgyakorlatok, ajakgyakorlatok, játékos hangutánzás, légző- fúvó gyakorlatok, hallást fejlesztő játékok köré csoportosítottam).

A gyakorlatok a beszédszervek ügyesítésén túl kiemelik, érzékeltetik, tudatosítják a gyermekkel a beszédhangok sajátosságait. A hang spontán módon kialakulhat a játékos tevékenységek során. A légző-fújó gyakorlatok erősítik a szájon át történő ki és belégzést, a lágy szájpad és az ajak izomzatát. A hallásfejlesztő játékokkal figyelemfelkeltő zörejek, hangok felismerését, megnevezését, differenciálását, a hallás, és a beszédhallás sokoldalú fejlődését tesszük lehetővé.

A nyelvi játékok olyan mesterséges játékok, mely a fejlesztő személy által tudatosan megtervezett folyamat része. A nyelvi képességeken túlmutatva fejleszti a gyermek kognitív képességeit. A legjobb határfokot, a gyermekek játékára építve érhetjük el a fejlesztés során.

A játékoság azonban nem terelheti el a gyermek figyelmét, valódi célunkról. A felhasznált játékokat igénybe vehetjük egyéni és csoportos tevékenységi formában.

A terápiás hatás elérése érdekében ciklikusan visszatérünk egy –egy játékos feladathoz. Figyelembe kell vennünk a tervezés során az egyszerűtől az összetettig haladás elvét. Fontos feladatunk, hogy az érzékelés során minél több területet kapcsoljunk be. A szóbeliség a vizualitás és a mozgás általában nem választható el egymástól.

Az általam meghatározott nyelvi fejlesztés „feladatai” a mindennapjainkba beépítve tökéletesen megvalósíthatóak. A gyermekek örömmel, észrevétlenül sajátítják el és gyakorolják a készségeket. A reggeli pihe-puha időszaktól kezdődően a tervezett tevékenységi területeken át (ének, rajz, mintázás, kézimunka, külső világ közvetlen megismerése, mozgás, mozgásos játékok, mese- vers,) a gondozási feladatokba is jól beilleszthetőek a játékos gyakorlatok (öltözködés, étkezés, tisztálkodás).

Példák:

A reggeli pihe puha percek lehetőséget adnak a gyermekekkel való meghitt beszélgetésre. A gyermekek az óvónői én közlések hatására egyre jobban megnyílnak. A beszélőre néznek, türelmesen végighallgatják, kifejezőképességük javul, sémákat tanulnak egymástól, felnőtől a gondolataik érzéseik kifejezéséhez. Tiszta ejtéssel jó beszédpéldát adok számukra. Az odafigyeléssel, és a felé közvetített türelemmel növelni tudom a gyermek beszédkedvét, gyarapíthatom szókincsét.

A beszoktatás időszakában túlnyomó részt mondókák, höcögtetők, simogatók, lovagoltatók és tapsoltatók töltötték ki a napjaink nagy részét. A biztonságérzet kialakulásával, egyre többet ismételték a gyerekek a tanult mondókákat, énekeket velem és önállóan is így fokozatosan bővült szókincsük is. A számukra kiválasztott állatmesékbe beépítettem a hangutánzás lehetőségét, amit a gyerekek nagyon élveztek. Sokféle bábbal szemléltettem a meséket, kitalált történeteket (ujj-, zacskó, fakanál).

A második félév elején a bátrabbak egyedül is elővették a bábokat és énekelni, mondókázni kezdtek. Év végére eljutottunk odáig, hogy „Bábszínházat építünk” és képesek voltunk az egész délelőttöt meséléssel tölteni. Azok a gyerekek, akik nehezen szólaltak meg társaik között mostanra szívesen bújnak a paraván mögé. A környezet tevékeny megismerése közepette rengeteg állathangot (uí, miau, vau, kot, kukurikú) és járművet (zs..., brrr, nínú) utánoztunk színesebbé téve az aktuális projektrendszerű tanulást. Megfigyeltük környezetünk zajait és kipróbáltuk mi is tudunk-e újabb zajokat kelteni. A teremben és az udvaron is játszunk a gyerekek kérésére fülelő játékot. Egyre több zajt képesek felfedezni és megnevezni év végéhez közeledve. Rajz, mintázás ideje alatt is jókat mulattunk. A lengővonalas és gombolyagfirkákat gyakran hangutánzással, énekkel, mondókával kísértük. Az öltöztésnél, fogmosásnál keletkező „holtidő”aktív, szórakoztató eltöltéséhez jó lehetőséget adott a Kis kanál, nagy kanál, Liccs, loccs megjött a kishajó?

A nevelési év végére elmondhatom, hogy a játékos fejlesztő gyakorlatok hatása érezhetővé vált a csoportom egészében. A gyerekek beszéd közben nem kapkodták a levegőt, mert be tudták osztani az adott levegőmennyiséget. A levegővétel többségüknél hangtalan. A hangok hangoztatásának ideje egyre hosszabbra nyúlt. A nyelvgyakorlatokat koordináltabban, precízebben tudják végrehajtani. Az ajakgyakorlatok fontos szerepet játszottak a hangok artikulációjának pontosabb képzéséhez. A gyerekek között megfigyelhető a spontán beszédjavulás folyamata, de van olyan is, akinél nem sok eredmény mutatkozott. Rájuk az

elkövetkező időben több figyelmet kell fordítanom. Munkám eredményességét, gyermekük észrevehető fejlődését a szülők is megerősítették pozitív visszajelzéseikkel.

A nyelvi játékok terén még rengeteg lehetőség és kiaknázatlan terület van. Azért, hogy a gyerekek között végzett jövőbeni munkám még hatékonyabb legyen és a szülőkkel való kapcsolatom a gyermekek fejlesztésének szolgálatába álljon, a közeljövőben tovább kívánom fejleszteni és mélyíteni tudásomat a témával kapcsolatban.

A fejlesztés eredményeként biztos vagyok benne, hogy a csoportomba járó gyermekek között kevesebb lesz beszédhibás, jó alapokra támaszkodhatnak a pedagógusok az olvasás tanítás során. Az olvasás elsajátításához szükséges hallási analizátor, valamint a beszédmotoros és vizuális szervek megfelelnek majd az iskolába lépés feltételeinek.

Szakedolgozatommal remélem sikerült felkelteni kollégáim érdeklődését a mindennapi nevelés során alkalmazható nyelvi játékok használatának lehetőségeire, és hatékonyságára.

Készítette: Munkácsi Andrea